

військово-економічного потенціалу господарства регіону, стан якого визначається розвитком базових галузей промисловості, насамперед оборонно-промислового комплексу й тієї частини науково-технічного комплексу, що обслуговує оборонні й мобілізаційні потреби регіону й держави.

Функціонуючи у взаємодії із цивільним сектором промислового комплексу, оборонне виробництво регіону відіграє системоутворюючу роль у вирішенні оборонних завдань, гарантуванні воєнно-економічної безпеки держави.

Розділ десятий "Зовнішньоекономічна діяльність" розкриває питання шляхів нарощування експортного потенціалу регіону, розширення зовнішньоекономічних зв'язків з регіонами близького й далекого зарубіжжя, прикордонного співробітництва.

Отже, Схема (прогноз) розвитку й розміщення продуктивних сил регіону на тривалу перспективу виявляє основні закономірності, тенденції й проблеми, що характеризують відтворення продуктивних сил у ретроспективі, визначає економічні, соціальні, демографічні й екологічні фактори, що впливають на розвиток продуктивних сил протягом найближчих років і в довгостроковій перспективі. На нашу думку, як прогностичний передплановий документ Схема допомагає управлінським структурам у визначенні прогностичних сценаріїв розвитку, залежно від ступеня й строків розв'язання існуючих проблем, шляхом розробки політики програм соціально-економічного розвитку, а також у виборі найбільш ефективного й найменш витратного варіанта, що відповідає геополітичним і соціальним завданням розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Схеми-прогнози розвитку і розміщення продуктивних сил регіонів до 2015 р., розроблені Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України згідно з постановою Бюро відділення економіки НАН України від 12.01.2002 р., протокол № 8.
2. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку, розроблені й затверджені Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України (№224 від 29.07.2002 р.).
3. Беседин В.Ф. Пути повышения сбалансированности планов.— К.: Техника, 2005.— 200 с.
4. Бешелев С.Д., Гурвич Ф.Г. Экспертные оценки в принятии плановых решений.— М.: Экономика, 2006.— 79 с.

УДК 339.5.053.7

А.В.Козменко, І.М.Демянюк,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ДИНАМІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОВРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті авторами досліджено динаміку показників зовнішньої торгівлі суб'єктів господарювання Чернівецької області. Проаналізовано географічну структуру зовнішньоторговельних партнерів як у торгівлі товарами, так і наданні послуг. Також авторами визначено можливі сценарії розвитку зовнішньої торгівлі Чернівецького регіону у найближчі роки.

В статті авторами досліджено динаміку показателів зовнішньої торгівлі суб'єктів Чернівецької області. Проаналізована географічна структура зовнішньоторговельних партнерів як в торгівлі товарами, так і наданні послуг. Також авторами визначено можливі сценарії розвитку зовнішньої торгівлі Чернівецького регіону в найближчі роки.

In this article the authors researched the dynamics of foreign trade by entities of Chernivtsi region. The geographic structure of foreign partners in trade of goods and services was analyzed. Also, the authors identified possible scenarios for the development of foreign trade of Chernivtsi region in the coming years.

Ключові слова: зовнішня торгівля, регіон, експорт товарів і послуг, імпорт товарів і послуг, сальдо торговельного балансу, зовнішньоекономічні зв'язки, Чернівецька область.

На сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин одним із головних чинників впливу на рівень розвитку економіки кожної країни і світового прогресу в цілому є міжнародне економічне співробітництво. Головною складовою цього співробітництва є зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД) суб'єктів господарювання різних країн. Розвиток ЗЕД забезпечує відкритість економічної системи, розширює ринки збуту товарів і послуг. Перехід України до ринкової економіки, інтеграція держави до світового економічного простору вимагають від країни загалом та від суб'єктів господарювання зокрема зміцнювати свої конкурентні переваги та нарощувати зовнішньоекономічний потенціал.

Загалом теоретичні основи ЗЕД досліджено у наукових працях О.П.Гребельника, Е.А.Зінь, О.А.Кириченко, Ю.В.Макогона, Н.Г.Георгіаді, М.Д.Пазуха, А.П.Рум'янцева. Поруч із цим питанням зовнішньоекономічної діяльності на рівні регіону присвячено наукові праці П.Ю.Беленького, В.В.Максимова, Р.С.Осадчука, Г.Г.Фетисова. Зокрема, в монографії В.В.Максимова «Економічний потенціал регіону (аналіз, оцінка і використання)» досліджено проблеми оцінки та аналізу економічного потенціалу регіону, питання організації управління економічним потенціалом регіону, механізм забезпечення та система стимулювання його ефективного використання. У науковій праці П.Ю.Беленького досліджено проблему регіонального розвитку економіки регіонів України, а саме його теоретико-методологічний аспект, запропоновано класифікацію факторів регіонального розвитку, сформульовано принципи, розроблено методологію та інструменти державного регулювання регіонального розвитку, визначено механізм його збалансування [1].

Однак потребують більш детального вивчення питання ЗЕД на рівні окремого регіону порівняно з Україною загалом. До найбільш перспективних регіонів України, на нашу думку, належить Чернівецька область. Це потребує проведення детального аналізу та доказу цього положення, виходячи з проведених розрахунків.

Мета статті – проаналізувати основні показники розвитку зовнішньої торгівлі та на основі розрахованих показників довести перспективність розвитку Чернівецької області.

Для загальної характеристики зовнішньоекономічної діяльності Чернівецької області доцільно проаналізувати такі показники, як: експорт та імпорт товарів і послуг, сальдо торговельного балансу, зовнішньоекономічні зв'язки Чернівецької області з іншими країнами в динаміці.

В узагальненому вигляді зовнішньоекономічний потенціал регіону визначається його позитивним торговельним сальдо.

Розглянемо, насамперед, обсяг експорту товарів та послуг Чернівецької області за 2011 р., який становив 143,3 млн. дол. США і зріс у порівнянні з 2010 р. на 29,2%, та імпорту – 163,9 млн. дол. США, що на 43,9% більше. За цей період склалося від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу області в розмірі 20,6 млн. дол. США.

Обсяг експорту товарів за 2007 р. становив 157,5 млн. дол. США., імпорту – 134,0 млн. дол. США. Зовнішньоторговельне сальдо у 2007 р. було позитивним і становило 23,5 млн. дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту – 1,18. У 2008 р. ситуація змінилася: експорт товарів зріс на 8,7 млн. дол. США, а імпорт – на 60,9 млн. дол. США. Таким чином, сальдо зовнішньої торгівлі області стало негативним і становило -28,7 млн. дол. США. Відповідно змінився коефіцієнт покриття експортом імпорту, який у 2008 р. становив 0,85. Наступного року ситуація у зовнішньоторговельній сфері змінилася на позитивну. Так, у 2009 р. експорт товарів становив 119,8 млн. дол. США., а імпорт – 104,4 млн. дол. США. Сальдо було позитивним і становило 15,4 млн. дол. США., а коефіцієнт покриття експортом імпорту – 1,15. У 2010 р. експорт товарів порівняно з попередніми роками знизився і становив 104,0 млн. дол. США, а імпорт дещо зріс – 113,1 млн. дол. США. Відповідно зовнішньоторговельне сальдо було негативним – 9,1 млн. дол. США. Експорт покривав імпорт, відповідно до коефіцієнта, тільки на 92%. Загалом обсяг зовнішньоторговельних операцій з 2008 по 2010 р. суттєво знизився (табл. 1).

Таблиця 1

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами області за 2007-2011 роки*

	2007	2008	2009	2010	2011
млн. дол. США					
Експорт					
Усього	157,5	166,2	119,8	104,0	136,6
Країни СНД	63,7	80,0	50,2	36,3	57,5
Інші країни світу	93,8	86,2	69,6	67,7	79,01
Європа	80,0	74,0	59,4	56,5	66,4
Країни ЄС	78,3	73,4	58,0	56,0	
Азія	11,2	10,8	7,8	31,37	10,0
Африка	1,1	0,1	0,2	0,3	0,9
Америка	1,5	1,3	2,2	1,8	1,7
Австралія і Океанія	-	0,0	0,0	-	0
Імпорт					
Усього	134,0	194,9	104,4	113,1	163,0
Країни СНД	12,2	12,4	6,3	6,9	10,2
Інші країни світу	121,8	182,5	98,1	106,2	152,7
Європа	86,3	139,1	75,7	77,7	98,4
Країни ЄС	86,1	135,9	74,2	77,6	
Азія	34,7	41,0	20,7	27,4	50,0
Африка	0,1	0,0	0,0	0,0	0,05
Америка	0,6	1,9	1,6	1,0	4,3
Австралія і Океанія	0,1	0,5	0,1	-	0

* Розроблено авторами на основі джерела [2]

2011 р. у структурі зовнішньої торгівлі Чернівецької області відбулося зростання, зокрема обсягу експорту – на 31,4% (становив 136,6 млн. дол. США),

імпорту – на 44,1% (163,0 млн. дол. США). Порівняно з 2010 р. за цей період у зовнішній торгівлі товарами області склалося від'ємне сальдо в розмірі 26,4 млн. дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,84.

Суб'єкти господарювання області здійснювали операції в зовнішній торгівлі товарами з партнерами з 86 країн світу.

Основними торговельними партнерами Чернівецької області залишаються країни Європейського Союзу та СНД. На них припадає приблизно 90% експорту і 73% імпорту. Ці показники змінювалися з кожним роком. Так, у 2007 р. експорт до країн СНД становив 63,7 млн. дол. США (40% від загального обсягу експорту), а імпорт – 12,2 млн. дол. США (9,1% від загального обсягу імпорту). У країни ЄС суб'єктами господарювання області було експортовано 78,3 млн. дол. США (49,7% від загального обсягу експорту) та імпортовано 86,1 млн. дол. США (64,3% від загального обсягу імпорту). Серед інших країн світу найбільше товарів експортували до країн Азії – 11,2 млн. дол. США (7% від загального обсягу експорту), менше – до країн Америки 1,5 млн. дол. США (1%) та Африки – 1,1 млн. дол. США (0,7%). До Австралії експорт у 2007 р. не здійснювався. Що стосується імпорту, то у 2007 р. з країн Азії було імпортовано товарів на суму 34,7 млн. дол. США (26%), Америки – 0,6 млн. дол. США (0,4%), Африки та Австралії – по 0,1 млн. дол. США (0,07%) (рис. 1).

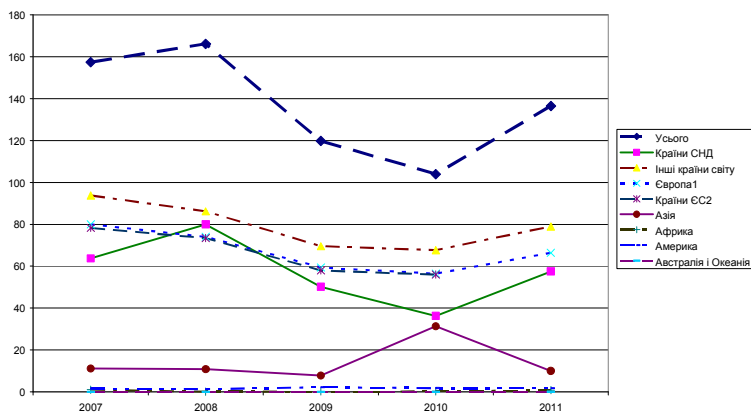

Рис. 1. Географічна структура експорту товарів Чернівецької області за 2007-2011 роки, млн. дол. США*

* Розроблено авторами на основі джерела [2]

2008 року ситуація у географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами області дещо змінилася. Частка країн СНД у загальному обсязі експорту зросла на 8% порівняно з попереднім роком і становила 48,2%, в імпорті знизилася на 2,8% (6,3%). Протилежна ситуація склалася з країнами ЄС. Так, їхня частка в експорті становила 44,2%, а це менше на 5,5%, ніж у 2007 р., в імпорті – 69,7%, а це більше на 5,4%. В абсолютному вираженні експорт та імпорт товарів Чернівецької області до інших країн світу суттєво не змінився, проте їхня частка загалом становила 7% в експорті та 22% в імпорті.

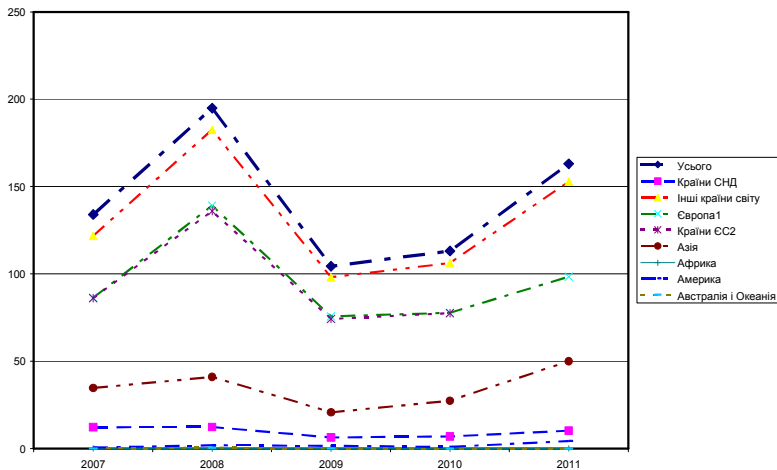

Рис. 2. Географічна структура імпорту товарів Чернівецької області за 2007-2011 роки, млн. дол. США*

* Розроблено авторами на основі джерела [2]

За наступних три роки пропорції у структурі зовнішньоторговельних операцій суттєво не змінилися. Лідерами залишаються країни Європейського Союзу та СНД. Деякою мірою зросла роль країн Азії. Інші країни світу не є суттєвими торговельними партнерами Чернівецької області.

Сфера послуг у структурі зовнішньоекономічної діяльності Чернівецької області ще не є достатньо розвинутою. Підтвердженням цього є дані Головного управління статистики в Чернівецькій області. Так, за останні 5 років експорт послуг зріс майже у два рази, у 2007 р. він становив 3,3 млн. дол. США, а у 2011 р. – 6,7 млн. дол. США. Проте обсяг імпорту послуг суттєво скоротився з 3,2 млн. дол. США до 0,9 млн. дол. США. Зовнішньоторговельне сальдо було позитивним протягом всього періоду, крім 2008 р., в якому воно становило -0,6 млн. дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпортом у 2007 р. становив 1,03, у 2008 р. – 0,85, у 2009 р. – 1,42, у 2010 р. – 8,75, у 2011 р. – 7,44. Дана ситуація означає, що економіка Чернівецької області не є імпортозалежною і обсяги експорту покривають обсяги імпорту послуг (табл. 2).

Зовнішньоторговельні операції послугами проводились із партнерами з 80 країн світу. Основними торговельними партнерами були країни Азії - у 2007 р. їм надано послуг на суму 0,5 млн. дол. США. Кожного наступного року ця сума зростала й у 2008 р. вона склала 0,8 млн. дол. США, у 2009 р. – 2,9 млн. дол. США, у 2010 р. – 3,3 млн. дол. США, у 2011 р. – 4,2 млн. дол. США. Відповідно, частка країн Азії у загальному обсязі експорту послуг становила у 2007 р. 15%, у 2008 р. – 24%, у 2009 р. – 45%, у 2010 р. – 47%, у 2011 р. – 63%. Частка країн Європейського Союзу з кожним роком знижувалась: з 57,5% у 2007 р. до 18,5% у 2010 р., проте обсяги наданих послуг не настільки суттєво знизилися з 1,9 млн. дол. США у 2007 р. до 1,3 млн. дол. США у 2010 р.

Таблиця 2

Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами області за 2007-2011 роки*

	2007	2008	2009	2010	2011
млн. дол. США					
Експорт					
Усього	3,3	3,3	6,4	7,0	6,733
Країни СНД	0,4	0,3	1,5	1,6	0,503
Інші країни світу	2,9	2,9	4,9	5,4	6,230
Європа	2,0	1,7	1,5	1,4	1,115
Країни ЄС	1,9	1,7	1,5	1,3	-
Азія	0,5	0,8	2,9	3,3	4,219
Африка	0,2	0,3	0,4	0,4	0,402
Америка	0,3	0,1	0,1	0,2	0,493
Австралія і Океанія	0,0	0,0	0,0	0,0	0
Імпорт					
Усього	3,2	3,9	4,5	0,8	0,890
Країни СНД	1,0	0,5	0,0	-	0,001
Інші країни світу	2,2	3,4	4,4	0,8	0,889
Європа	1,0	1,0	0,1	0,1	0,543
Країни ЄС	0,8	1,0	0,1	0,1	-
Азія	1,2	2,4	4,2	0,7	0,345
Африка	-	-	-	-	-
Америка	-	-	0,1	-	-
Австралія і Океанія	-	-	-	-	-

* Розроблено авторами на основі джерела [3]

Щорічне зниження експорту послуг до країн ЄС становило приблизно 0,2 млн. дол. США. Суб'єктами господарювання Чернівецької області було надано послуг країнам СНД у 2007 р. на суму 0,4 млн. дол. США, у 2008 р. – 0,3 млн. дол. США, у 2009 р. – 1,5 млн. дол. США, у 2010 р. – 1,6 млн. дол. США, у 2011 р. – тільки на 0,5 млн. дол. США. Частка країн СНД у структурі зовнішньої торгівлі послугами з 2007 р. по 2010 р. не перевищувала 20%, а у 2011 р. знизилася до 7%. Обсяги експорту послуг до країн Африки та Америки не перевищували 0,5 млн. дол. США, відповідно, їхня частка є мінімальною і не перевищує 7%. Що стосується країн Австралії і Океанії, то їм надано послуг на незначну суму (рис. 3).

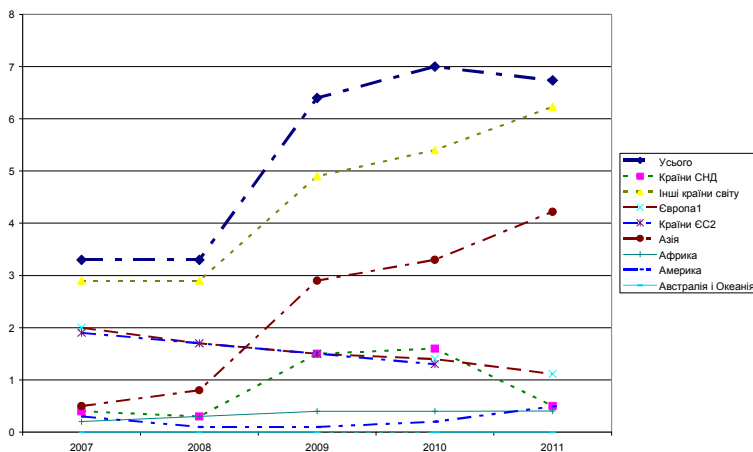

Рис. 3. Географічна структура експорту послуг Чернівецької області за 2007-2011 роки, млн. дол. США*

* Розроблено авторами на основі джерела [3]

Імпортна складова зовнішньої торгівлі послугами Чернівецької області суттєво змінилася з 2007 р. по 2011 р.. Найбільшу частку в імпорті мали країни Азії. У 2007 р. їхня частка становила 37,5%, у 2008 р. вона зросла до 61,5%, у 2009 р. та 2010 р. вона вже склала 93%, а у 2011 р. різко знизилась до 39%. В абсолютному вираженні обсяги імпорту послуг з країн Азії становили у 2007 р. 1,2 млн. дол. США, у 2008 р. – 2,4 млн. дол. США, у 2009 р. – 4,2 млн. дол. США, у 2010 р. – 0,7 млн. дол. США, а у 2011 р. – 0,35 млн. дол. США (рис. 4).

Імпорт з країн Європейського Союзу був незначним і становив у 2007 р. 0,8 млн. дол. США, а це 25% від загального обсягу імпорту, у 2008 р. – 1,0 млн. дол. США (25,6%), у 2009 – 0,1 млн. дол. США (2,2%), у 2010 р. – 0,1 млн. дол. США (12,5%). Після 2007 р. імпорт послуг з інших країн світу фактично не здійснювався (рис. 4).

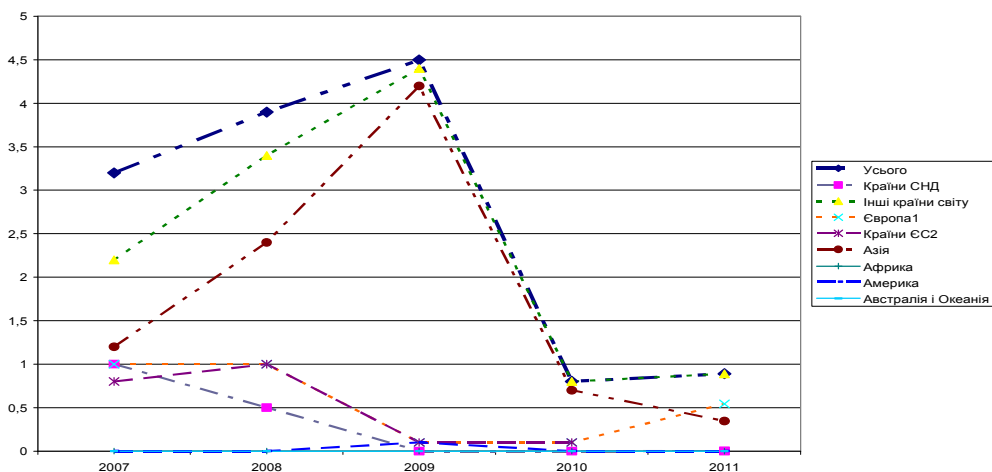

Рис. 4. Географічна структура імпорту послуг Чернівецької області за 2007-2011 роки, млн. дол. США*

* Розроблено авторами на основі джерела [3]

Розглянемо детально перспективи динаміки обсягів експорту та імпорту товарів Чернівецької області на 2012-2014 р. Для цього розрахуємо прогнозні дані. Необхідно дослідити середовище, при якому функціонує зовнішньоторговельний сектор економічної системи Чернівецької області. Зважаючи на те, що становище у світі залишається нестабільним, не можна визначати прогноз за одним сценарієм. Тому варто розглянути декілька варіантів майбутніх процесів для глибшого розуміння.

За допомогою трендового методу вираховуємо майбутнє значення обсягу експорту й імпорту товарів і послуг Чернівецької області.

Перше прогнозне значення розраховувалось в рамках сценарію при незмінній ситуації на ринку за кожних останніх 5 років. Іншими словами, можна сказати, що обсяг експорту товарів знижуватиметься з кожним роком з 157,6 млн. дол. США у 2012 році до 113,4 млн. дол. США у 2014 році (рис. 5, 6).

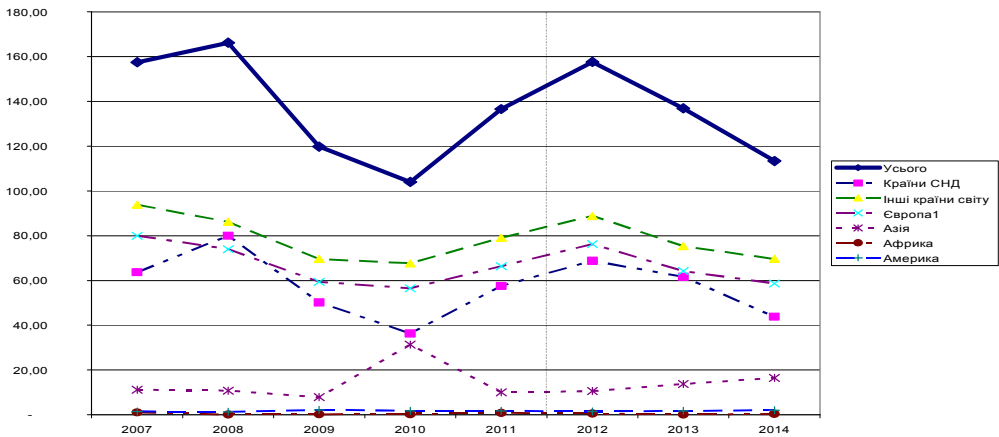

Рис. 5. Прогноз динаміки обсягів експорту товарів Чернівецької області на 2012-2014 роки, млн. дол. США

Імпорт товарів теж має тенденцію до зниження: з 146,7 млн. дол. США у 2012 році до 110,0 млн. дол. США у 2014 році. Що стосується зовнішньої торгівлі послугами, то тут спостерігається позитивна тенденція для економіки Чернівецької області. Так, за прогнозними даними обсяг експорту послуг зростає з 3,2 млн. дол. США у 2012 році до 6,93 млн. дол. США у 2014 році, а імпорт послуг знизиться з 4,2 млн. дол. США у 2012 році до 2,5 млн. дол. США у 2014 році (рис. 7, 8).

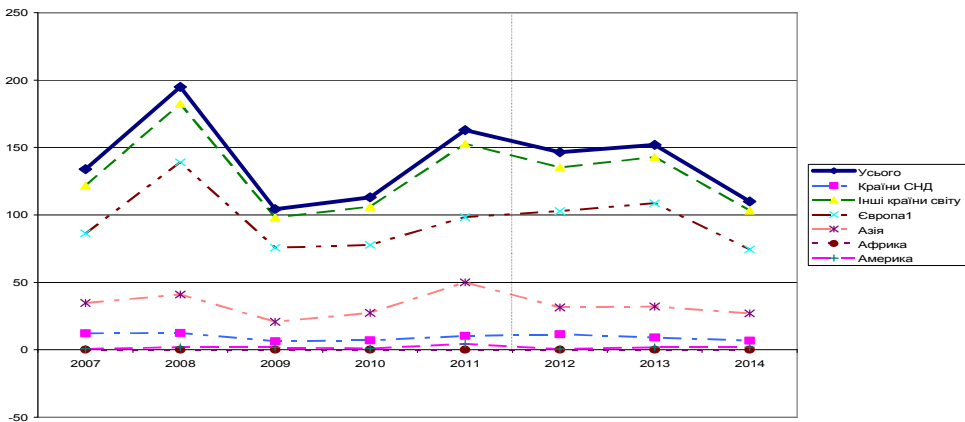

Рис. 6. Прогноз динаміки обсягів імпорту товарів Чернівецької області на 2012-2014 роки, млн. дол. США

Друге прогнозне значення розраховувалось за допомогою трендового методу при системі даних з 2007 року. Можемо констатувати, що експорт товарів у 2012 р. порівняно з 2012 р. зростає до 157,6 млн. дол. США, у 2013 р. становитиме 147,7 млн. дол. США, а у 2014 р. – 144,5 млн. дол. США. Таким чином, порівняно з 2011 р. усі прогнозні дані мають позитивний характер, проте спостерігається тенденція до зниження порівняно з 2012 р. (рис. 5).

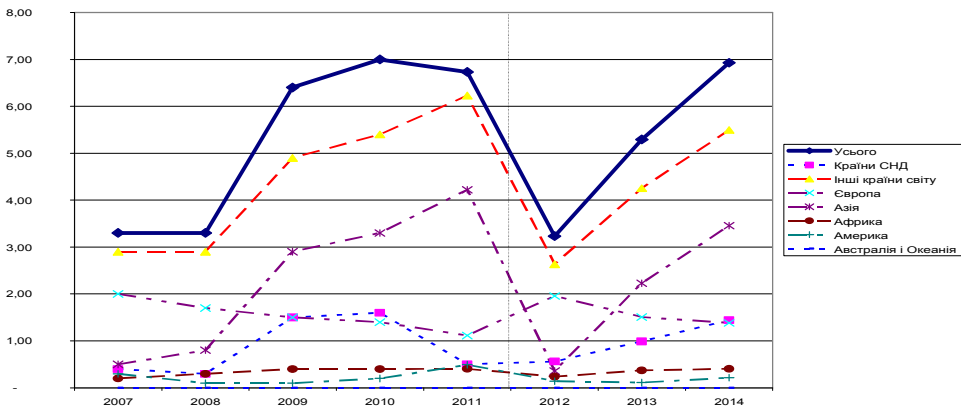

Рис. 7. Прогноз динаміки обсягів експорту послуг Чернівецької області на 2012-2014 роки, млн. дол. США

Імпорт товарів у 2012 р. становитиме 146,7 млн. дол. США, що є нижчим порівняно з 2011 р.: у 2013 р. – 144,4 млн. дол. США, а у 2014 р. – 143,6. Протягом усього періоду прогнозування спостерігається тенденція до зниження імпорту товарів, також очевидним є позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами Чернівецької області (рис. 6). Операції з експорту послуг можуть у 2012 р. знизитися до 3,2 млн. дол. США, проте у 2013-2014 р. зростуть відповідно до 4,2 млн. дол. США та 4,6 млн. дол. США (рис. 7). Імпорт послуг має тенденцію до зростання у 2012 р., але у 2013-2014 р. він знизиться до 3,5 млн. дол. США та 3,2 млн. дол. США відповідно (рис. 8).

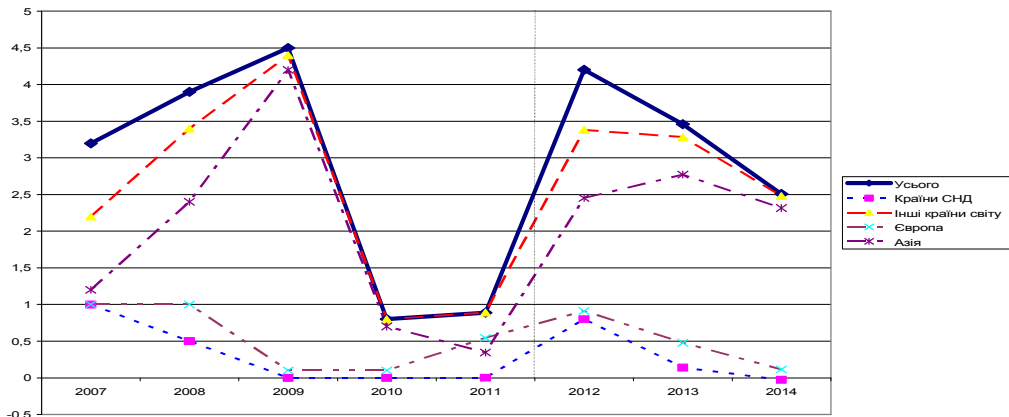

Рис. 8. Прогноз динаміки обсягів імпорту послуг Чернівецької області на 2012-2014 роки, млн. дол. США

Проаналізувавши зовнішньоекономічну діяльність Чернівецької області, можна констатувати, що сальдо торговельного балансу є від'ємним, тобто регіон імпортує товарів більше, ніж експортує. Це призводить до вивозу капіталу за кордон, зростання залежності від товарів індустриально розвинених країн, непродуманої

політики ведення ЗЕД в Україні в цілому. Це також свідчить про те, що Чернівецька область стає більш імпортозалежним регіоном у рамках міжнародної торгівлі товарами.

Проте зовнішньоторговельна діяльність Чернівецької області у сфері послуг є позитивною: експорт перевищує імпорт впродовж усього періоду; динаміка імпорту мала спади; сальдо зовнішньоекономічної діяльності по наданню послуг було позитивним впродовж всього періоду.

Виходячи з цього, можна говорити про те, що Чернівецька область має стійкий зовнішньоекономічний потенціал, який треба зберігати та нарощувати в майбутньому, що, безперечно, є вигідним не тільки для регіону, але й для країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Горбунов В. О. Порівняльна характеристика зовнішньоекономічної діяльності Луганської області у складі України [Електронний ресурс] / В.О. Горбунов. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/epravo/2009_3/15.pdf
2. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами області за 1996-2011 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/zovekdij/tov.htm>
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами області за 1996-2011 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/zovekdij/pos.htm>

УДК 332.1:319.3

В.І.Корсак, к.мед.н.,
Компанія «Наш Край Груп»,
м. Луцьк

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Досліджено причини низької ефективності соціальної політики в Україні. На основі світового досвіду запропоновано шляхи подолання проблем, які заважають реалізувати соціальні проекти. Доведено результативність регіонального підходу у забезпеченні якості, створення та впровадження соціальних програм. Актуалізовано роль бізнесу у реалізації соціальної політики державою, зокрема роль роздрібних торгових організацій у забезпечення доступності продуктів харчування та покращення їх структури споживання.

Исследованы причины низкой эффективности социальной политики в Украине. На основе мирового опыта предложены пути преодоления проблем, которые стоят на пути реализации социальных проектов. Доказано результативность регионального подхода в обеспечении качества, создание и внедрение социальных программ. Актуализирована роль бизнеса в реализации социальной политики государством, в частности роль розничных торговых организаций в обеспечение доступности продуктов питания и улучшение их структуры потребления.

The reasons of low efficiency of social policy in Ukraine were researched. Based on international experience ways of overcoming the problems those hinder implementations of social projects were suggested. We proved the effectiveness of the regional approach of quality assurance, development and implementation of social programs. It was modified the role of business in the implementation of social policy, including the role of retail organizations to ensure the food availability and improve its consumption structure.

Ключові слова: соціальна політика, регіональний рівень, причини, проблеми, шляхи подолання, соціальна функція бізнесу, роздрібна торгівля.

Відомо, що соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, здійснюваних державою, спрямованих на забезпечення добробуту кожного члена суспільства, умов для реалізації його права на гідний